

MUNDU BIRAREN V. MENDEURRENA OSPATZEKO

Zeri egin behar genioke uko?

Getariako biztanle gehienek Joan Sebastian Elkano miresten eta bere egiten dute, herri baten adimena, irmotasuna eta ausardia adierazteko. Haientzat, balio horiek funtsezkoak izan ziren munduaren zirkumnabigazioa gauzatzeko eta, nolabait, Getariaren izena epika unibertsalean jartzeko. Horren aurka ez dago ezer esateko, tradizio batek eskatzen duen sintesi narratiboa da. Ezaugarri positiboak irudikatzen dituen orbanik gabeko mito bat da, zeinaren funtzioa zen, itsasoari lotutako komunitate txiki baten bizimodu sakrifikatuak eta gogorrak aurrera eramaten laguntzea.

 MIGUEL A. JIMENEZ

Nortasuna eraikitzeke modu horrek nolabaiteko legitimitatea du, ikuspegi horretatik, mitoaren eta errealtatearen artean bereizten baldin bada. Elkanoren garaikide diren getariar gehienentzat tokiko nobleziaren ordezkariak –eta Elkano horixe zen– ez zeuden pertsona miretsien eta maitatuen artean, hain zuzen.

Egiazko Joan Sebastian Elkanoren eta zirkumnabigazio haren historiak, ordea, beste ñabardura batzuk ditu, eta historialaria, ezagutza historikoa eraikitzeke, behartuta dago gertakizun haiek testuinguruan jartzera, galdekartzera eta panoramika osoa eraikitzeke esparru kategoriko eta kontzeptual batean, zeinak balio-judizioak ere ez baititu baztertzen, behin gertaeren zer-gatien sekuentzia amaituta.

Arazoa da diskurtso historiko gehienek, euskal erakundeek zein Espai-

niako Estatuak sustatu eta babestutakoek, uko egiten diotela arakatzeari Elkano bezalako gizonek egindako inbasio *zibilizatzaile* haiek egungo globalizazio-ereduarekin lotzen dituzten harrietan. “Ekintzaile”, “ameslari” edota “mundu mailako merkataritza posible egin zutenen” gisara aurkezten dizkigute konplexurik gabe.

Bosgarren mendeurrena, beraz, bote-rearen beste kultura-tresna bat da, pertsuasiorako mekanika batean txertatua, eta balio hierarkia bat elikatzen du, non azaleko ezagutzak nagusitzen diren. Orduan gertatutakoak analizatzeko “mundializazioa” edo “modernizazioa” bezalako kategoriak erabiltzean, historiari, prozesu gisa ulertuta, uko egiten dion diskurtso bat eraikitzen dute. Adibidez, “kolonialismo” kategoriari uko egiten diotenean, funtsezko faktore bat ezkututzen ari dira: Europa, bere konkista- eta menderatze-logika-

rekin, XVI. mendean hasi zen gainerako herrien bilakaera-prozesuak bere helburuen mende jartzen, eredu eta kontakizun bat eta bakarra ezarriz.

Historialari batzuk intelektual organiko bihurtu dira eta, Manuel Vázquez Montalbán jakintsuaren hitzetan, Errege Etxearen hornitzaile ere bai (Ajuria-enea ere esan beharko genuke). Botereak finantzatu eta sustatutako kultur paradigma horrek saritzeke eta aitortza-mekanismoak jartzen ditu abian, instituzionalak zein akademiakoak, eta horietan, sustapen-sistemek autozentsura zuritzaile modu jakin batzuk behar dituzte.

Elkanoren goraiamena, duela ehun urte bezala, Borboien monarkiaren eta beren lurralde batasunaren legitimitate-krisi sakoneko testuinguru batean gertatzen da, eta itxura esperpentikoa hartzen du Espainiako Defentsa Ministerioaren eta Kultura Ministerioaren

eskutik: gazteentzako komiki batekin eta animaziozko film batekin, *Disney* edo *Mingote* erako kontakizun bat erakitzen eta dute. Indigena *basati ona* bezala tratatzean, bulkada neokolonial hori ikusten da. Hala ere, “18 heroiak” Sevillara itzuli zireneko falazia handia bere egiten dute, nahiz eta, egiatan, gutxienez beste hiru pertsona gehiago iritsi ziren, esklabo hartutako hiru indigena. Horieta bategi, Manuel izena jarri ziotenak, gerora ondo ulertu zuen Gaztelako diruaren eta espezieen balioa. Baina Manuelek modu enpirikoan eskuratutako ezagutza komertzial horiek Kontratazio Etxeko ofizialak asaldarazi zituzten, eta horregatik atxiki egin zuten, eta ez zioten itzultzen utzi Garcia Jofre de Loaisa prestatzen ari zena espedizioan. Gehiegi ikasi zuen gizona, antza.

Espainiako ministerioek babestutako kontakizun hauetan, bada beste

sakrifikatu handi bat, lekuko deseroso bat: Antonio Pigafetta. Bitxia bada ere, espedizioaren kronikagilea izan zena soilik “abenturazale” gisa aurkezten dute Defentsa Ministerioaren komikian; historialari ofizial askok espedizioaren kronistari dioten mespretxu sakonari jarraiki. Pigafettak, bidaiaren bere kroniketan, elementu epikoak eta loriazkoak desegiten dituelako, espediziokideen indarkeria eta miseriak agerian utziz.

Urtebete da Josep Fontana historialari handiak utzi gintuela, baina abiatu aurretik, kapitalismoaren garapenari eta haren mitoei buruzko lan sintetiko eta didaktiko bat oparitu zigun (*Capitalismo y Democracia 1756-1848. Cómo empezó éste engaño*, Crítica, 2019). Komeni da irakurtzea, iraganarekin lotzen gaituzten logikak eta hariak arakatzeko, orain ezkutatutako nahi dizkiguten horiek. T.S. Eliot-en

Getariako Elizako abesbatzako kideak eta Espainiako Erregea, Madrilen Elkanoren Mundu Bira omentzeko erakusketa baten inaugurazioan. Argazkia: VCentenario.es

poetika baliatuz, historialariak izan behar duen begirada ilustratu zuen Fontanak:

*Hartzen ez dugun korridoretik
Irekitzen ez dugun aterantz*

Elkano jaiotzen ikusi zuen herrian, bitartean, mitoaz harro egoten jarrai dezakete, baina garrantzitsua litzateke herriko oroimen kolektiboari haragizko eta hezurrezko heroiak gehitzea: Iزارo Lestayo, Getariako traineruko patroia, arauak aldatzeko borrokan ari da Kontxako Banderan lehiatu ahal izateko bere herriko arraunlarien kapitain. Hor, benetako nortasun-ezaugarri bat dago. Zaintzea merezi duena. ●